

LİSANS DÜZEYİNDE TURİZM EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN TURİZM VE ÇEVRE BİLİNCİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Öğr. Gör. Dr. Murat AKSU
ÇOMU, Ezine Meslek Y.O.
murattulay2@hotmail.com

Öğr. Gör. Erdem TEMELOĞLU
ÇOMU, Ayvacık Meslek Y.O.
erdemtemelolu@hotmail.com

Esin ÖZKAYA

ÇOMU, Sosyal Bilimler Ens.
esinozkaya17@gmail.com

Meral GÜNDEĞER

ÇOMU, Sosyal Bilimler Ens.
meralgundeger_01@hotmail.com

Özet

Turizmin ve çevrenin iç içe olması, bireysel ve toplumsal bir sorumluluk olarak çevre bilincinin geliştirilmesini önemli kılmaktadır. Turizm alanlarında çevre sorunlarının önemli boyutlara ulaşmaya başlaması üniversitelerin turizm bölümlerinde okuyan öğrencilere çevre bilinci ve duyarlılığı üzerinde büyük sorumluluklar yüklemektedir. Bu amaçla lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin turizm ve çevre bilinci üzerine bir araştırma yapılmıştır. Geliştirilen anket, 10 Aralık-21 Aralık 2012 tarihleri arasında, kolayda örnekleme yöntemi ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda okuyan öğrencilere yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Araştırmaya katılan 400 kişiye ait verilerin analizi yapılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Analizler sonucunda turizm öğrencilerinin genel olarak hem çevreye hem de turizme dönük olumlu tutum içinde oldukları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre bir karşılaştırma yapıldığında kadınların erkeklere nazaran hem çevreye hem de turizme karşı daha olumlu tutum içinde oldukları bulunmuştur. Yaşa göre ise 19 yaşın turizme daha olumlu tutum takındığı saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Turizm Bilinci, Çevre Bilinci, Öğrenci, Üniversite

A RESEARCH ON TOURISM AND ENVIRONMENTAL AWARENESS OF UNDERGRADUATE STUDENTS IN THE FIELD OF EDUCATION OF TOURISM

Abstract

As tourism and environment is intertwined, it makes individual and social responsibility to develop environmental awareness important. Since Environmental problems in the fields of tourism started to reach significant levels, university students majoring in tourism need to have greater responsibility on environmental awareness and sensitivity. For this purpose a research was conducted on tourism and environmental awareness of undergraduate students of tourism. The questionnaire is conducted face to face with convenience sampling method to students who are studying in Çanakkale 18 Mart University School of Tourism and Hotel Management. Analysis of data from 400 people participating in the study were interpreted. According to the analysis, tourism students in general were found to have a positive attitude towards the environment and tourism. Based on the gender of the students, more women than men were found to have a positive attitude towards the environment and tourism. According to age 19 years of age has a more positive attitude towards tourism.

Key words: Tourism Awareness, Environmental Awareness, Student, University

1. Giriş

Turizm, doğal çevreyi kullanan ve pazarlayan bir sektördür. Doğal çevre dağları, gölleri, denizleri, kumu, güneşi, flora ve faunayı, nehirleri, yağmuru, karı, güneşli gün sayısı vb. gibi pek çok bileşeni içine alan çok geniş bir kavramdır. Bu kavram turizm bölgelerinin pazarlanmasında mutlaka dikkate alınması gereken en önemli boyutlardan bir tanesidir. Bunu dikkate almayan hiçbir etkinliğin turizm açısından başarılı olması mümkün değildir. Çünkü turizmin en önemli çekici gücünü doğal çevre oluşturmaktadır (Kozak, 2006: 41). Günümüz turistleri artık tatillerini bozulmamış doğal ortamlarda geçirmek istemektedir. Bu nedenle, turizm bölgelerinde çevre sorunları dikkate alınması gereken bir konudur (Dolnicar ve Leisch, 2008: 672).

Çevresel tutumu ölçmeyi amaçlayan çok sayıda yapılmış çalışma mevcuttur. Çalışmaların büyük kısmı ilköğretim ve lise düzeyinde gerçekleştirilmiştir (Yılmaz ve diğ., 2002: Gökdere, 2005: Erol ve Gezer, 2006: Alp, Ertepinar, Tekkaya ve Yılmaz, 2008: Atasay ve Ertürk, 2008: Meydan ve Doğu, 2008: Aslan, Sağır ve Cansaran, 2008: Yılmaz, Bone ve Andersen, 2009: Erdoğan ve diğ., 2009: Çetin ve Nişancı, 2010:

Yurttaş ve Sülün, 2010). Yükseköğretim düzeyinde ise daha sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Yılmaz ve diğ. 2002: Çabuk ve Karacaoğlu, 2003: Çelen ve diğ. 2002: Özdemir ve diğ. 2004, Talay ve diğ. 2004: Ek ve diğ., 2009: Kavas, 2010). Bu çalışmaların bir kısmı bu çalışmada kullanılan ölçeği, bir kısmı ise kendi geliştirdikleri ölçekleri kullanmışlardır.

Turizm açısından çevre faktörünün boyutu ve önemi incelendiğinde, doğal yapısı bozulmuş ve çevresi kirlenmiş turistik mekânlarda turistik çekiciliğin azalacağı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu düşünceden hareketle turizm alanlarında çevre sorunlarının önemli boyutlara ulaşmaya başlaması üniversitelerin turizm bölümlerinde okuyan öğrencilere çevre bilinci ve duyarlılığı üzerinde büyük sorumluluklar yüklemektedir. Bu nedenle bu çalışmada, turizm öğrencilerinin turizm ve çevre bilinci konusundaki tutumları irdelenmektedir.

2. Turizm ve Çevre Bilincinin Önemi

Turizmin önemli bir gelir kaynağı olduğu, günümüzde pek çok ülke tarafından bilinmekle birlikte, turizmin bilinçli olarak kullanılmaması; doğal, tarihi ve kültürel varlıklar üzerinde aşırı bir kirlenme yaratmakta ve hatta bu kaynakların yok olmasında çok büyük bir etken olmaktadır. Turizmin yoğunlaştığı yerler incelendiğinde karşılaşılan çevre sorunları arasında ağırlıklı olarak yeşil alanların, tarım ve orman alanlarının tahribi, su kaynaklarının kirlenmesi ve bölgelerin taşıma kapasitelerini aşan aşırı kalabalıklar yer almaktadır. Kısacası, doğal ve kültürel varlıklar üzerinde aşırı kullanım baskısı, bölgenin veya yörenin taşıma kapasitesinin üzerine çıkılarak yok edilmesine yol açmaktadır (Türküm, 2008: 12).

Turizm talebini belirli bir yöreye ya da ülkeye çekebilmek için doğal çevrenin sürdürülebilir kılınması gerekmektedir. Çünkü turizm faaliyetlerini çevreden soyutlamak mümkün değildir. Örneğin, doğal çevre turistlerin yer seçimini ve kalış süresini etkileyen en önemli belirleyicilerdendir. Bu da turizmin temel kaynağı olan çevrenin, talep üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın gerçekleşen turizm faaliyetleri fiziksel çevre üzerinde çeşitli şekillerde etki göstermektedir. Bu etkiler, doğal ve tarihi çevrenin tahribatı şeklinde olumsuz

olabileceği gibi, onların kazanılmasına yönelik ciddi önlemlerin alınması şeklinde olumlu yönde de olabilmektedir (Kozak ve diğ., 2006: Karaman ve Türkay, 2006). Bu derece önemli olan doğal çevrenin korunması, geliştirilmesi ve güzelleştirilmesi turizmin varlığını, yani sürdürülebilirliğini devam ettirmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Yavuz ve Zığındere, 2000: 325).

Turizmin ve çevrenin iç içe olması, bireysel ve toplumsal bir sorumluluk olarak çevre bilincinin geliştirilmesini önemli kılmaktadır. Çevre bilincine sahip kişi, “Çevre hakkında temel bilgileri bulunan, çevreye karşı olumlu tutumlar gösteren ve çevrenin korunması yönünde çevre dostu davranışlar ortaya koyan birey” olarak açıklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, çevre bilinci, bireyin dün ile bugünü, geçmişle geleceği unutmaksızın, hem kendisine hem de doğaya saygılı olabilmesi demektir. Çevre bilincinde amaçlanan çevre bilgisine sahip insanların çevreye olan tutumları ile çevreye yararlı davranışlar göstermelerini sağlamaktır (Erten, 2006: 2-3).

İnsanlar ve çevre arasındaki etkileşimin uzun dönemli olabilmesi için doğal çevrenin bozulmamış olması gerektiği ve insanların doğal değerlerin bozulmadığı çevreyi tercih ettiği vurgulanmaktadır (Dolnicar ve Leisch 2008: 672). Çevre sorunlarının küresel gündemde daha çok yer almasıyla, bu sorunların ortaya çıkışında temel etken olan insanın çevresine karşı tutumu ve farkındalığı daha fazla sorgulanır hale gelmiştir. Çevre duyarlılığı ve bilincinin geliştirilmesinin çevresel sorunların çözümü ve azaltılmasındaki öneminin anlaşılmasıyla beraber, çevre eğitiminin sürdürülebilirlik kapsamındaki rolü de ağırlık kazanmıştır (Oğuz, Çakıcı ve Kavas, 2011: 34).

Çevre bilinci üzerine etkili olan, insanların tutumlarıdır. Tutum; bireyin bir durum, olay ya da olgu karşısında ortaya koyması beklenen olası davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (İnceoğlu, 2012: 7). İnsanlar tutumlarını, doğuştan getirmeyip yaşam boyunca, kimi zaman kendi deneyimlerine, kimi zaman ise diğer insanların aktardıklarına, kimi zaman da her ikisinin etkileşimine dayalı olarak geliştirmektedir (Türküm, 2008: 174). Tutumların zihinsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç oluşturuç ögesi vardır. Bu üç boyutun her zaman aynı oranda geliştiğinden söz edilemez (İnceoğlu, 2012: 20). Örneğin, çevre ile ilgili bilgisi olup; bunu, davranışlarına

dönüştüremeyen insanlar olduğu gibi, çevrenin kirlenmesinden endişe duyup; ama onu koruma yönünde davranışlar sergilemeyenler de olabilmektedir (Türküm, 2008: 174).

Alanyazında bu konuyla ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Manzanal ve ve diğ. (2007), üniversite öğrencilerinin çevre davranışları üzerine yaptıkları araştırmada birinci sınıf ve son sınıf öğrencilerini dahil etmişlerdir. Araştırmada kızların erkeklere göre çevre konusunda daha duyarlı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, birinci sınıf öğrencilerine nazaran son sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik davranışlarının daha iyi olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmada eğitimin önemli olduğu, çevre ile ilgili eğitimler verilirken uygulamalı olması ve öğrencileri bu konulara yönlendirecek motivasyonun sağlanması gerektiği de vurgulanmıştır.

Yüzbaşıoğlu ve Atav (2004), 182 üniversite öğrencisi üzerinde yapmış oldukları araştırmada; örnekleme oluşturan öğrencilerin %92'sinin çevre ile ilgili bir sivil toplum örgütüne üye olmadığı, %75'inin çevreye rastgele çöp ve izmarit attığı, %34'ünün yaşamında hiç ağaç dikmediği saptamışlar ve bu durumu öğrencilerin çevre korumada yeterli bilince sahip olmadığı şeklinde yorumlamışlardır.

Çabuk ve Karacaoğlu (2003), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çevre duyarlılığına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 439 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmada; öğrenci görüşlerine göre, örgün eğitim kurumlarında hava, su ve toprak kirliliği konularında yeterli eğitimin verilmediği ve bazı kişisel özelliklere göre öğrencilerin çevre duyarlılıkları arasında fark olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Yılmaz ve diğ. (2002), Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgileri ve Öneriler adlı araştırmalarında, orta ve yüksek öğretim öğrencilerinin çevre sorunları hakkındaki bilgilerinin incelenmesi amacıyla, 1998-99 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kimya Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören 240 öğrenciye, 2000-2001 öğretim yılında Ankara ve Beypazarı'nda 6 ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 228 öğrenciye ve 2000-2001 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kimya Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören 153 öğrenciye üç farklı anket uygulamışlardır.

Uygulanan anketlerin sonuçları değerlendirildiğinde; çevre konusunda verilen eğitimin yetersiz kaldığı ve öğrencilerin çevre ile ilgili bilgilerini çoğunlukla yazılı ve görsel medyadan edindikleri ortaya çıkmıştır.

Zelezng ve diğ. (2000), cinsiyet farklılığının çevre üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmanın ilk kısmında ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde öğrencilere anket yoluyla çevreye yönelik sorular sorulmuştur. Araştırmacılar kadınların erkeklere nazaran çevreye yönelik daha olumlu tutum sergilediklerini tespit etmiş ve bunu da kadınların daha fazla sosyal konulara duyarlı olmasına bağlamışlardır. İkinci kısmında ise 14 ülkedeki öğrencilere aynı anket uygulanmıştır. Sonuç olarak 11 ülkede kadınların yine erkeklere göre daha fazla çevre konusunda duyarlı olduklarını; 3 tanesinde ise tam tersi durum olduğu tespit edilmiştir.

Soran ve diğ. (2000), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Biyoloji Öğretmenliğinde öğrenim gören 222 öğrenci üzerinde yapmış oldukları araştırmada, öğrencilerin çevre ile ilgili bilgilerinin yeterli olmadığı, hazırlık sınıfında okuyan öğrencilerin diğer sınıflarda okuyan öğrencilere göre daha az bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir.

3. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı

Çevre, insanların yaşamında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu nedenle, çevre sorunları ve çevre sorunlarının çözüm yollarına ilişkin tartışmalar günden güne artmaktadır. Turizm sektörü içinde çevre çok önemli bir olgudur. Çünkü turizm sektörü hem varlığını sürdürebilmek hem de gelişebilmek için uygun bir çevreye ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç nedeniyle gelecekte turizm sektöründe etkili noktalarda olabilecek olan turizm alanında eğitim alan öğrencilerin çevre konusundaki duyarlılıklarının ve bilinç düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Bunun yapılabilmesi için öğrencilerin çevre algılarının belirlenmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle üniversitelerin turizm bölümlerinde okuyan öğrencilerin turizm ve çevre konusundaki sorunların çözümünde üstleneceği rol ve katılım turizm sektörünün geleceği için ayrıcalıklı bir öneme sahiptir.

Turizm sektörünün bir parçası olan sektör çalışanları ve yöneticilerinde turizm ve çevre bilincinin bir arada olması ve birlikteliğinde turizm faaliyetlerine yansımaları

gerekmektedir. Çünkü gelecekte ortaya çıkabilecek çevresel sorunların çözümünde aktif olarak görev alacak olan turizm öğrencilerinin çevre bilgilerini günlük yaşamlarına uygulayabilmeleri sektörün sürdürülebilirliğine katkıda bulunacaktır. Bu nedenle, çalışma, turizm öğrencilerinin turizm ve çevre bilinci düzeyini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Böylece sürdürülebilir turizm faaliyetleri açısından, turizm ve çevre konusunda yapılacak örgün ve yaygın eğitim çalışmalarına katkı sağlanmış olacaktır.

3.2.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veriler geliştirilen bir anket aracılığı ile toplanmıştır. Anket esas itibariyle üç bölümden oluşmaktadır. Anket oluşturulurken Ay ve Ecevit'in (2005) ve Dolnicar ve Leisch'in (2008) çalışmalarından yararlanılmıştır. Birinci bölümde demografik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde katılımcıların çevre duyarlılığını ölçmeye dönük 28 madde yazılmıştır. Bu ölçekte yanıt kategorileri “daima” (6), “sık sık” (5), “bazen” (4), “nadiren” (3) ve “asla” (2) ve “uygun değil” (1) olmak üzere 6’lı derecelendirmeye tabi tutulmuştur. Üçüncü bölümde ise, katılımcıların genel olarak turizme bakış açılarını irdeleyen 12 maddeli bir ölçek yer almaktadır. Bu ölçekteki yanıt kategorileri ise, “kesinlikle katılmıyorum” (1), “katılmıyorum” (2), “kararsızım” (3), “katılıyorum” (4) ve “kesinlikle katılıyorum” (5) olmak üzere 5’li Likert derecelemesi şeklinde hazırlanmıştır. Geliştirilen anket, 3-7 Aralık 2012 tarihleri arasında ön teste tabi tutularak anlaşılmayan yerler düzeltilerek ankete son şekli verilmiştir.

Geliştirilen anket, 10 Aralık - 21 Aralık 2012 tarihleri arasında, kolayda örnekleme yöntemi ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda okuyan öğrencilere yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Anketlerle elde edilen veriler çeşitli istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Analizlerde frekanslar, yüzde dağılım, ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra, bağımsız örneklem T- testi, Tek Faktörlü Varyans Analizi ve Tukey testinden yararlanılmıştır.

4. Bulgular ve Değerlendirme

Bu bölümde lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin turizm ve çevre bilincine dönük analizler ve değerlendirmeler yer almaktadır.

Katılımcıların cinsiyeti ve yaşı ile ilgili bulgular tablo 1’de; yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyeti ve Yaşı

Demografik Özellikler		f	%
Cinsiyet (n:400)	Erkek	218	54,5
	Kadın	182	45,5
Yaş (n:400)	18 ve altı	19	4,8
	19 yaş	49	12,3
	20 yaş	94	23,5
	21 yaş	65	16,3
	22 yaş	83	20,8
	23 yaş	49	12,3
	24 ve üzeri	41	10,3

Tablo 1’e göre araştırmacıların %54,5’i erkeklerden, %45,5’i ise kadınlardan oluşmaktadır. Erkeklerin kadınlardan daha fazla araştırmaya katıldıkları anlaşılmaktadır. Yaş dağılımlarına bakıldığında ise %23,5 ile 20 yaşın ilk sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. Bunu %20,8 ile 22 yaş, %16,3 ile 21 yaş, %12,3 ile 19 ve 23 yaş, %10,3 ile 24 yaş ve üzeri ve son olarak da %4,8 ile 18 yaş ve altı takip etmektedir. Yaş dağılımının ise birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Araştırmanın yalnızca lisans düzeyinde yapılması yaşların birbirine yakın olmasında etkili olmuştur. Bir başka neden ise araştırmaya katılan öğrenci sayılarının sınıflara göre dengeli dağılımı olabilir.

Tablo 2’de katılımcıların çevreye dönük tutumları gösterilmektedir. Buna göre en yüksek ortalamalı değişken 5,44 ile “Odadan çıkarken ışıkları kapatırım” olmuştur. Bunu 5,13 ile “Oturmadığım odadaki ısıtıcı veya soğutucuyu kapatırım” değişkeni, 4,86 ile “Yeniden şarj edilebilen/doldurulabilen ürünleri alırım” değişkeni, 4,85 ile “Dış fırçalar, tıraş olurken musluğu kapatırım” değişkeni, 4,84 ile “Enerji tasarrufu

sağlayan ev eşyaları alırım” değişkeni, 4,66 ile “Çevreyi koruyan ürünleri alırım” değişkeni, 4,62 ile “Ürünleri tekrar kullanmanın yollarını ararım” değişkeni, 4,59 ile “Sıcak veya soğuk havanın dışarı çıkmasını engellemek için kapı ve pencerelerin izolasyonunu yaparım” değişkeni, 4,53 ile “Şişeleri veya konserve kutularını tekrar dönüşüm yerlerine veririm” değişkeni, 4,51 ile “Biyolojik olarak doğada yok olan ürünleri alırım” değişkeni, 4,48 ile “Araba yerine toplu taşıma aracını kullanırım” değişkeni, 4,44 ile “Gazeteleri tekrar dönüşüm yerlerine veririm” değişkeni, 4,32 ile “Doğa ve çevre ile ilgili dergileri okurum” değişkeni, 4,31 ile “Araba kullanmak yerine yürürüm” değişkeni, 4,19 ile “Bir yerden sızan veya damlayan su olduğunda onarırım” değişkeni, 4,15 ile “Çevresel konuları destekleyen kişilere oyumu veririm” değişkeni, 4,02 ile “Doğada yapılan boş zaman faaliyetlerine katılırım” değişkeni izlemiştir.

En düşük ortalamalı değişken ise %2,06 ile “Çöpleri gelişigüzel yerlere atarım” değişkeni olmuştur. Bu değişken ile birlikte üç tane daha ters kodlu değişken bulunmaktadır. Bunlar; “Ağaçlara veya çalılıklara zarar veririm”, “Arabayı yıkarım”, “Bahçeyi sularım” değişkenleridir. Aslında bu dört değişkenin ortalamaları olumludur.

Ters kodlu ® sorular hariç tutulduğunda 7 önermenin ortalamasının 4’ün altında kaldığı anlaşılmaktadır. Bunlar “Başkalarının gelişigüzel attığı çöpleri toplarım”, “Alışverişe giderken evden poşet, torba götürürüm”, “Araba yerine bisiklet kullanırım”, “Yakıt tasarrufu yapmak için saatte 90 km hızla giderim”, “Çevreci gruplara para yardımı yaparım”, Çevreci gruplarda veya projelerde gönüllü olarak çalışırım” ve “Çevresel konuları destekleyen bir yazı yazarım” önermeleridir.

Katılımcıların genel olarak çevreye dönük tutumlarının 3,97 ortalama ile olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu olumlu tutumun daha çok bireysel anlamda olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal anlamdaki faaliyetlere katılmada bireylerin zayıf kaldığı hatta önemsemedikleri anlaşılmıştır. Bu konuda öğrencilerin özellikle sosyal faaliyetlere katılmaları konusunda özendirilmesi önemlidir. Öğrencilere, turizm ve çevrenin bir bütün olduğu bireysel olduğu kadar toplumsal anlamda yapılacak faaliyetlerin turizm varlığı açısından hayati önem taşıdığı vurgulanmalıdır.

Tablo 2. Katılımcıların Çevreye Dönük Tutumları

Çevreye Dönük Tutumlar (400)	Uygun Değil (1)		Asla (2)		Nadiren (3)		Bazen (4)		Sık Sık (5)		Daima (6)		\bar{X}	s.s.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Odadan çıkarken ışıkları kapatırım.	1	0,3	2	0,5	8	2,0	36	9,0	112	28,0	241	60,3	5,44	0,81
Oturmadığım odadaki ısıtıcı veya soğutucuyu kapatırım.	6	1,5	10	2,5	19	4,8	47	11,8	126	31,5	192	48,0	5,13	1,11
Sıcak veya soğuk havanın dışarı çıkmasını engellemek için kapı ve pencerelerin izolasyonunu yaparım.	10	2,5	34	8,5	65	16,3	58	14,5	67	16,8	166	41,5	4,59	1,48
Doğa ve çevre ile ilgili dergileri okurum.	3	0,8	24	6,0	96	24,0	102	25,5	69	17,3	106	26,5	4,32	1,29
Doğada yapılan boş zaman faaliyetlerine katılırım.	6	1,5	41	10,3	121	30,3	87	21,8	54	13,5	90	22,5	4,02	1,38
Çöpleri gelişigüzel yerlere atarım. ®	95	23,8	239	59,8	33	8,3	17	4,3	10	2,5	6	1,5	2,06	0,97
Başkalarının gelişigüzel attığı çöpleri toplarım.	28	7,0	155	38,8	79	19,8	79	19,8	34	8,5	25	6,3	3,02	1,33
Ağaçlara veya çalılıklara zarar veririm. ®	83	20,8	262	65,5	19	4,8	13	3,3	9	2,3	14	3,5	2,11	1,06
Dış fırçalarken, tıraş olurken musluğu kapatırım.	14	3,5	24	6,0	50	12,5	34	8,5	74	18,5	204	51,0	4,85	1,47
Bir yerden sızan veya damlayan su olduğunda onarırım.	17	4,3	31	7,8	89	22,3	86	21,5	74	18,5	103	25,8	4,19	1,44
Arabayı yıkarım. ®	121	30,3	33	8,3	62	15,5	76	19,0	53	13,3	54	13,5	3,16	1,79

Bahçeyi sularım. ®	117	29,3	26	6,5	69	17,3	77	19,3	66	16,5	44	11,0	3,19	1,75
Ürünleri tekrar kullanmanın yollarını ararım.	10	2,5	10	2,5	58	14,5	100	25,0	88	22,0	134	33,5	4,62	1,28
Gazeteleri tekrar dönüşüm yerlerine veririm.	8	2,0	20	5,0	80	20,0	84	21,0	87	21,8	120	30,0	4,44	1,35
Şişeleri veya konserve kutularını tekrar dönüşüm yerlerine veririm.	3	0,8	9	2,3	84	21,0	100	25,0	83	20,8	121	30,3	4,53	1,22
Çevreyi koruyan ürünleri alırım.	0	0	6	1,5	71	17,8	101	25,3	95	23,8	127	31,8	4,66	1,14
Enerji tasarrufu sağlayan ev eşyaları alırım.	1	0,3	4	1,0	58	14,5	80	20,0	107	26,8	150	37,5	4,84	1,12
Yeniden şarj edilebilir/doldurulabilir ürünleri alırım.	2	0,5	5	1,3	49	12,3	79	19,8	119	29,8	146	36,5	4,86	1,10
Biyolojik olarak doğada yok olan ürünleri alırım.	4	1,0	16	4,0	75	18,8	98	24,5	88	22,0	119	29,8	4,51	1,25
Alışverişe giderken evden poşet, torba götürürüm.	19	4,8	111	27,8	120	30,0	64	16,0	41	10,3	45	11,3	3,33	1,39
Araba kullanmak yerine yürürüm.	28	7,0	29	7,3	58	14,5	84	21,0	78	19,5	123	30,8	4,31	1,54
Araba yerine toplu taşıma aracını kullanırım.	23	5,8	22	5,5	58	14,5	78	19,5	72	18,0	147	36,8	4,48	1,51
Araba yerine bisiklet kullanırım.	34	8,5	44	11,0	80	20,0	84	21,0	59	14,8	98	24,5	3,95	1,60
Yakıt tasarrufu yapmak için saatte 90 km hızla giderim.	115	28,8	40	10,0	78	19,5	61	15,3	51	12,8	54	13,5	3,13	1,77
Çevreci gruplara para yardımı yaparım.	42	10,5	74	18,5	113	28,3	94	23,5	47	11,8	29	7,3	3,28	1,38
Çevreci gruplarda veya projelerde gönüllü olarak çalışırım.	39	9,8	69	17,3	123	30,8	84	21,0	67	16,8	18	4,5	3,31	1,32

Çevresel konuları destekleyen bir yazı yazarım.	75	18,8	111	27,8	102	25,5	68	17,0	33	8,3	11	2,8	2,76	1,31
Çevresel konuları destekleyen kişilere oyumu veririm.	17	4,3	25	6,3	78	19,5	101	25,3	117	29,3	62	15,5	4,15	1,31
Toplam													3,97	

*Ölçekte yanıt kategorileri “daima” (6), “sık sık” (5), “bazen” (4), “nadiren” (3) ve “asla” (2) ve “uygun değil” (1).

**R: Ters kodlu sorular

Tablo 3’te katılımcıların turizme dönük tutumları gösterilmiştir. Buna göre en yüksek ortalamalı değişken 4,47 ile “Turistlerle iletişime geçmekten hoşlanıyorum” ile “Turizm kültürel değişimi olumlu yönde etkilemektedir” değişkeni olmuştur. Bunu 4,45 ile “Turizm sayesinde turistlerle arkadaşlık geliştiriyorum” değişkeni takip etmiştir. En düşük ortalamalı değişken ise 2,72 ile “Turizm suç oranlarını (hırsızlık, uyuşturucu, fahişelik vb) artırmaktadır” olmuştur. Genel olarak ortalama 3,77 olarak 3 ve üstünde olduğu anlaşılmaktadır.

Turizm bölümünde okuyan öğrencilerin turizme bakışının genel olarak olumlu olması normaldir. Özellikle iletişim, kültüre katkısı ve arkadaşlık gibi konularda turizm gerçekten evrensel barışa katkı sağlayacak önemli bir araçtır. Fakat bazı konularda katılımcıların kararsız kaldıkları ya da katılmadıkları anlaşılmaktadır. Turizmin çevreye zarar vermektedir sorusunun ortalaması 3.40, turizmin gürültü kirliliği yaratmaktadır sorusunun ortalaması 3.08, turizm sezonunda hayat pahalılaşmaktadır sorusunun ortalaması 3.94 ve turizm suç oranlarını arttırmaktadır sorusunun ortalaması 2.72 çıkmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Turizme Dönük Tutumları

Turizme Dönük Tutumlar (n:400)	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		\bar{X}	s.s.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Turizm sayesinde turistlerle arkadaşlık geliştiriyorum.	6	1,5	20	5,0	14	3,5	106	36,5	254	63,5	4,45	0,89
Turistlerle iletişime geçmekten hoşlanıyorum.	6	1,5	15	3,8	11	2,8	120	30,0	248	62,0	4,47	0,84
Turizm kültürel değişimi olumlu yönde etkilemektedir.	11	2,8	11	2,8	13	3,3	107	26,8	258	64,5	4,47	0,90
Turizm sayesinde yabancılara bakış açım olumlu yönde değişmektedir	10	2,5	13	3,3	31	7,8	124	31,0	222	55,5	4,33	0,93
Turizm, kamu hizmetlerinin (yol, su, elektrik, ulaşım, sağlık vs)	4	1,0	22	5,5	35	8,8	133	33,3	206	51,5	4,28	0,91
Turizm, Çanakkale ekonomisi için vazgeçilmezdir.	5	1,3	22	5,5	66	16,5	147	36,8	160	40,0	4,08	0,94
Turizm sezonunda hayat pahalılaşmaktadır.	4	1,0	31	7,8	83	20,8	147	36,8	135	33,8	3,94	0,97
Turizm fiziksel çevreye zarar vermektedir	36	6,5	78	19,5	92	23,0	118	29,5	86	21,5	3,40	1,20
Turizm suç oranlarını (hırsızlık, uyuşturucu, fahişelik vb)	71	17,8	116	29,0	105	26,3	70	17,5	38	9,5	2,72	1,21
Turizm, kültürel yozlaşmaya sebep olmaktadır	96	24,0	100	25,0	51	12,8	91	22,8	62	15,5	2,80	1,42
Turizm, gürültü kirliliği yaratmaktadır	52	13,0	104	26,0	76	19,0	93	23,3	75	18,8	3,08	1,32
Turizm Çanakkale’de bir avuç insana fayda sağlamaktadır	28	7,0	87	21,8	104	26,0	86	21,5	94	23,5	3,32	1,25
Toplam											3,77	

* Ölçekteki yanıt kategorileri, “kesinlikle katılmıyorum” (1), “katılmıyorum” (2), “kararsızım” (3), “katılıyorum” (4) ve “kesinlikle katılıyorum” (5)

Tablo 4’te cinsiyet ile çevre ve cinsiyet ile turizme dönük tutumlar karşılaştırılmıştır. Bağımsız Örneklem İçin T-Testi analizi sonuçlarına göre, cinsiyet ile çevreye dönük tutumlar arasında anlamlı bir ilişki bulunurken; cinsiyet ve turizm arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Her iki durumda da kadınların, erkeklere nazaran daha fazla çevreye yönelik olumlu tutum sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Bu da Zelezng, ve ve diğ. (2000)’de araştırmalarında belirttiği gibi bayanların daha fazla sosyal konulara duyarlı olmasına bağlanabilir.

Tablo 4. Cinsiyet ile Çevreye Dönük Tutumun Karşılaştırılması

Cinsiyet-Çevre	N	\bar{X}	s.s.	F	p
Erkek	218	3,91	0,51	1,217	0,009*
Kadın	182	4,05	0,54		
Cinsiyet-Turizm					
Erkek	218	3,76	0,67	2,836	0,613
Kadın	182	3,80	0,57		

Tablo 5’te yaş ile turizme dönük tutumları gösterilmiştir. Bunun için Tek Faktörlü Varyans Analizinden yararlanılmıştır. Buna göre yaş ile turizm dönük tutumlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Özellikle 3,92 ile 19 yaş ilk sırada yer almıştır. En düşük ise 18 yaş ve altında olmuştur. Bu yaşta kilerin ağırlıklı olarak birinci sınıf öğrencileri olmaları ve bölümü yeni gelmelerinde dolayı turizme karşı daha olumlu oldukları söylenebilir. Diğer yaşlarda ise zamanla beklentilerin değiştiği ve turizme karşı olumlu düşüncede düşme olduğu söylenebilir. Bu durum 24 yaş ve üzeri yaşta tekrar olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Yaş ile Turizme Dönük Tutumun Karşılaştırılması

Yaş	N	\bar{X}	s.s.	f	p
18 ve altı	19	3,39	0,59	2,939	0,008*
19 yaş	49	3,92	0,76		
20 yaş	94	3,66	0,60		
21 yaş	65	3,86	0,62		
22 yaş	83	3,84	0,48		
23 yaş	49	3,87	0,57		
24 ve üzeri	41	3,68	0,75		
TOPLAM	400	3,78	0,62		

Tablo 5'te Tek Faktörlü Varyans Analizi sonucuna göre 0,05 anlamlılık düzeyinde önemli bir farklılık çıkmasından dolayı, farklılıkların hangi ikili gruptan kaynaklandığını belirlemek için Tukey analizi yapılmıştır. Bu amaçla, tablo 6'da Tukey Analizi sonuçları gösterilmektedir. Bu sonuçlara göre, 18 ve altı yaş grubu ile 19 yaş arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Yani, 18 ve altı yaş grubunda yer alan katılımcılar, 19 yaş grubunda yer alan katılımcılara göre turizme yönelik olumsuz bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Bu sonuç, 18 ve altı yaş grubunda yer alan katılımcıların turizm eğitimine yeni başladıklarından dolayı turizme dönük henüz bir tutum oluşmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 6. Farklılıkların Hangi İkili Gruptan Kaynaklandığını Gösteren Tukey Testi Sonuçları

YAŞ	18 ve altı	19 yaş	20 yaş	21 yaş	22 yaş	23 yaş	24 ve üzeri
18 ve altı	-	*	-	-	-	-	-
19 yaş	*	-	-	-	-	-	-
20 yaş	-	-	-	-	-	-	-
21 yaş	-	-	-	-	-	-	-
22 yaş	-	-	-	-	-	-	-
23 yaş	-	-	-	-	-	-	-
24 ve üzeri	-	-	-	-	-	-	-

5. Sonuç

Turizm öğrencilerinin çevre ve turizme dönük tutumlarının araştırıldığı bu çalışmada kısaca şunlar söylenebilir. Katılımcıların hem çevreye hem de turizme dönük tutumlarının olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların çevreye dönük tutumlarının daha çok bireysel olduğu, sosyal anlamda çevreye dönük tutum geliştirme de zayıf kaldıkları hatta hiç olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu sonuç özellikle önemlidir. Çünkü turizm öğrencilerin bireysel olduğu kadar sosyal anlamda da gelişmiş olmaları gerekmektedir.

Katılımcıların, turizmin sosyalleşme aracı olarak etkili olduğu belirtmekle birlikte, turizmin çevre üzerinde olumsuz etkileri olduğu, kültürü yozlaştırabileceğini de ifade etmişlerdir. Burada düşündürücü olan katılımcıların, turizmin çevre üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ifade etmelerine nazaran çevreye dönük sosyal faaliyetlerde ise bulunmamalarıdır. Bu ayrıca araştırılması gereken önemli bir sorundur. Katılımcılardan kadınların erkeklere göre hem çevreye hem de turizme dönük tutumlarını daha olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, 19 yaşındakilerin turizme daha olumlu tutum sergiledikleri anlaşılmıştır.

Küreselleşme ile birlikte ekonomik, sosyal ve teknolojik yapıdaki değişim insanların yaşamlarını vurmuştur. Ekonomik gelişme, bir taraftan insanları zenginleştirirken diğer taraftan yalnızlaştırmıştır. Zenginleşen insan daha teknolojik aletleri kullanmaya başlamış ve bu durum sosyal bir varlık olan insanı daha bireysel hale getirmiştir. Bu bireysel durum insanların aldıkları kararlarda sadece kendisine yönelik ekonomik veya sosyal faydası olup olmadığına göre şekillendirmiştir. Örneğin evdeki klimayı gereksiz olarak çalıştırmayan kişi, bir otel odasında klimayı bütün gece açık bırakabilmektedir. Başka bir örnek olarak ise, evinde çöpleri yere atmayan kişi dışarıda bunları çok rahat şekilde atabilmektedir. Bu durum sosyal değişim öğrencilerin çevre davranışları üzerinde de etkili olmaktadır.

Turizmin kültürü yozlaştırabileceği konusundaki tutumlarının olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Küreselleşme ile birlikte Türkiye’de yaşanan hızlı kentleşme, beraberinde gelen çekirdek aile yapısı ve kadınların daha çok işgücüne katılımı gibi

süreçler Türk turizminin gelişim zamanıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu gelişmeler sonucu boşanma oranlarının artması, uyuşturucu kullanımının yaygınlaşması vb. yaşanan kimi durumlar öğrenciler tarafından yalnızca turizme atfediliyor olabilir.

Turizmin fiziksel çevreye zarar verdiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bunun nedenlerinden biri Türkiye’de bazı bölgelerdeki plansız turizm gelişimlerinin öğrenciler tarafından biliniyor olması olabilir. Turizmin çevreye zarar vermeden de sürdürülebilir bir şekilde gelişebileceği vurgulanmalıdır.

Katılımcıların bunları daha öğrenciyken böyle algılamaları ileri ki dönemlerde sorunlar oluşturabilir. Tüm bu sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir;

- Turizm eğitimi veren fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokul müdürlerinin bir araya gelerek sürdürülebilir turizm ve çevre konusunda ortak kararlar almaları ve müfredatlarına yansıtılmaları turizm ve çevre bilinci oluşturma açısından önemli olacaktır.
- Derslerin teorik anlatımı yanında mutlaka uygulamaya dönük yapılması gerekir. Çünkü böylece sosyal anlamda da öğrencilerin katılımı sağlanmış olacaktır.
- Erkeklerin, kadınlara nazaran çevreye ve turizme bakış açıları daha olumsuzdur. Bunun araştırılıp olumlu yöne doğru yönlendirilmesi gerekir.
- Turizm bölümlerinde çevreye yönelik toplulukların oluşturulması ve öğrencilerin bu topluluklara katılımları teşvik edilerek sosyal anlamda gelişmelerini sağlanmalıdır.

Her çalışmada olduğu bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak para ve zaman kısıtı nedeniyle araştırmanın evreninin sadece Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm işletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunu kapsamaktadır. Evrenin (öğrencilerin) tamamına ulaşılammış olması çalışmanın bir başka kısıtıdır. Tüm bunlar çalışmanın geliştirilmesini engellemektedir. Bundan sonraki çalışmalara diğer üniversitelerinde eklenmesi geliştirilmeyi sağlayacaktır. Ayrıca, çalışmanın içine turizmde ders veren akademisyenlerinde eklenmesi daha iyi olacaktır.

Kaynakça

Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C. ve Yılmaz, A. (2008), A Survey on Turkish Elementary School Students' Environmental Friendly Behaviours and Associated Variables, *Environmental Education Research*, 14(2), ss. 129-143

Atasay, E.ve Ertürk, H. (2008), İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), ss. 105-122.

Aslan, O., Sağır, Ş.U. ve Cansaran, A. (2008), Çevre Tutum Ölçeği Uyarlanması ve İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Tutumlarının Belirlenmesi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25), ss. 283-295.

Çabuk, B., Karacaoğlu, C. (2003), Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), ss. 189-198.

Çelen, Ü., Yıldız, A., Atak, N., Tabak, R.H. ve Arısoy, M. (2002), Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığı ve İlişkili Faktörler, 8. *Ulusal Halk Sağlığı Kongresi*, Diyarbakır, Kongre Kitabı, ss. 421.

Çetin, G. ve Nişancı, S.H. (2010), Enhancing Students' Environmental Awareness, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, (2), ss. 1830-1834.

Dolnicar, S. ve Leisch, F. (2008), Selective Marketing for Environmentally Sustainable Tourism, *Tourism Management*, (29), ss. 672-680.

Ek, H. N., Kılıç, N., Ögdüm, P., Düzgün, G. ve Şeker, S. (2009), Adnan Menderes Üniversitesinin Farklı Akademik Alanlarında Öğrenim Gören İlk ve Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları ve Duyarlılıkları, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), ss. 125-136.

Erdoğan, M., Marcinkowski, T. ve Ok, A. (2009), Content Analysis of Selected Features of K-8 Environmental Education Research Studies in Turkey, 1997-2007", *Environmental Education Research*, 15(5), ss. 525-548.

Erol, G.H. ve Gezer, K. (2006), Prospective of Elementary School Teacher's Attitudes Towards Environment and Environmental Problems, *International Journal of Environmental and Science Education*, 1(1), ss. 65-77.

Erten, S. (2006), Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?, *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayını, 65(66), ss. 1-13.

Gökdere, M. (2005), A Study on Environmental Knowledge Level of Primary Students in Turkey, *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 6(2), Article 5.

Inceoğlu, M. (2010), *Tutum, Algı ve İletişim*, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, No: 16.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (2006), *Turizm ve Çevre*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kavas, S. (2010), Ankara Kentinde Üniversitesi Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığı Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, *Dönem Projesi*, Ankara Üniversitesi F.B.E., Peyzaj Mimarlığı ABD., 69 sayfa.

Kozak, N. (2006), *Turizm Pazarlaması*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kozak, N., Kozak, M.A. ve Kozak, M. (2006), *Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Meydan, A. ve Doğu, S. (2008), İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevre Sorunları Hakkındaki Görüşlerinin Bazı Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), ss. 267-277.

Oğuz, D., Çakıcı, I. ve Kavas, S. (2011), Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Çevre Bilinci, *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 12(34-39).

Özdemir, O., Yıldız, A., Ocaktan, E. ve Sarışen, Ö. (2004), Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunları Konusundaki Farkındalık ve Duyarlılıkları, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57(3), ss. 117-127.

Manzanal, R. F., Barreiro, L.M.R. ve Carroquer, J. (2007), Evaluation of Environmental Attitudes: Analysis and Results of a Scale Applied to University Students, www.interscience.wiley.com, ss. 988-1009.

Talay, İ., Gündüz, S. ve Akpınar, N. (2004), On The Status of Environmental Education and Awareness of Undergraduate Students at Ankara University, Turkey, *International Journal of Environment and Pollution*, 21(3), ss. 293-308.

Türküm, A. S. (2008), Çağdaş Toplumlarda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci, <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1268/unite10.pdf> (04/04/2008).

Soran, H., Morgil, F.İ., Yücel, S., Atav, E. Ve Işık, S. (2000), Biyoloji Öğrencilerinin Çevre Konularına Olan İlgilerinin Araştırılması ve Kimya Öğrencileri ile Karşılaştırılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), ss. 128-139.

Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. ve Göbekli, İ. (2002), Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgileri ve Öneriler, *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, (22), ss. 156-162.

Yılmaz, Ö., Bone, W. J. ve Andersen, H. O. (2004), Views Of Elementary And Middle School Turkish Students Toward Environmental Issues, *International Journal of Science Education*, (26,12), ss. 1527-1546.

Yurttaş, G.F., Sülün, Y. (2010), What are The Most Important Environmental Problems According to The Second Grade Primary School Students?, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, (2), ss. 1605-1609.

Yüzbaşıoğlu, A. ve Atav, E. (2004), Öğrencilerin Günlük Yaşamla İlgili Biyoloji Konularını Öğrenme Düzeylerinin Belirlenmesi, *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27), ss. 276-285.

Zelezny, L. C., Chua, P. P. ve Aldrich, C. (2000), Elaborating on Gender Differences in Environmentalism, *Journal of Social Issues*, 56(3), ss. 443-457.